



Paikan päällä kuultavana ylituomari Liisa Heikkilä

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Viite Hallintovaliokunnan kutsu ja lausuntopyyntö 20.4.2018

Asia Lausunto hallituksen esityksestä HE 31/2018 vp
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lakiehdotuksen mukaan lakia tullaan soveltamaan tuomioistuimissa ainoastaan henkilötietojen käsittelyyn rikosasioiden yhteydessä, joten sääntelyllä ei sellaisenaan ole suoraa vaikutusta hallinto-oikeuden toimintaan. Näin ollen hallinto-oikeus keskittyy lausunnossaan lakiehdotuksen oikeusturvaa ja muutoksenhakua koskeviin säännöksiin.

Oikeusturvaa koskevat säännökset ovat lakiehdotuksen 9 luvussa ja muutoksenhakusäännökset sen 56 – 58 §:ssä. Oikeussuojakeinoksi on valikoitunut ensi asteessa rekisteröidyn toimenpidepyyntö tietosuojavaltuutetulle, mistä on muutoksenhakumahdollisuus hallinto-oikeuteen, ja edelleen valitusluvalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Sääntely vastaa taustalla olevan rikosasioiden tietosuojadirektiivin (EU) 2016/680 johdannossa (kohdat 85 ja 86) kuvattua oikeusturvajärjestelmää.

Lakiesityksen valmistelun yhteydessä annetuissa lausunnoissa on kuitenkin tuotu myös esiin, että direktiivi saattaisi edellyttää tehokkaiden oikeussuojakeinojen osalta sitä, että rekisterinpitäjän epäävistä ratkaisuksista (lakiehdotus 24 ja 26 §:t) voitaisiin valittaa myös suoraan hallinto-oikeudelle. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan mukainen oikeus tehokkaisiin oikeuskeinoihin sisältääkin ajatuksen, että jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava kyseisessä artiklassa määrättyjen edellytysten mukaisesti käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot riippumattomassa lainkäyttöviranomaisessa. Lisäksi jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu.

Käytännössä hallintolainkäytössä normaalina muutoksenhakutienä ennen hallinto-oikeutta on useissa asiaryhmissä oikaisuvaatimusmenettely viranomaiselle/asiantuntijalautakunnalle. Samoin vakuutus-oikeuslinjassa on ensimmäisenä muutoksenhakuasteena eri lautakuntia. Ns. massa-asioissa nämä erimielisyyskysymyksiä ratkovat instanssit toimivat tehokkaina selkeiden virheellisyyskysymysten poistajina ja samalla luovat pidemmälle jalostetut perustelut mahdolliselle tuomioistuimeen tapahtuvalle jatkovalitukselle. Näiden muutoksenhakuteiden yhdessä tuomioistuimeen olevan jatkovalitusmahdollisuuden kanssa on katsottu kokonaisuutena täyttävän tehokkaan oikeussuojakeinon vaatimukset, vaikka viranomaispäätöksestä ei voidakaan valittaa suoraan tuomioistuimeen.

Tietosuoja-asioissa rekisteröidyn vireillepano-oikeus riippumattomana asiantuntijana- ja valvontaviranomaisena toimivalle tietosuojavaltuutetulle on lakiehdotuksen 26 §:n mukaisesti laaja. Menettely tietosuojavaltuutetun käsittellessä asiaa on kontradiktorinen - tietosuojavaltuutettu kuulee asiassa molempia osapuolia. Ja tietosuojavaltuutettu antaa asiassa aina perustellun asiantuntijaratkaisun, mistä voidaan valittaa hallinto-oikeuteen. Oikeusturvan voidaan arvioida järjestelmässä toteutuvan asianmukaisesti.

Näin ja koska perusoikeuskirjan 47 artikla velvoittaa unionin jäsenvaltioita luomaan nimenomaan sellaisen oikeussuojakeinojen ja menettelyjen järjestelmän, joka varmistaa unionin oikeuden mukaisten oikeuksien kunnioittamisen (näin esim. EUTI C-432/05, Unibet Ltd, kohdat 37-42), lakiehdotuksen voidaan arvioida täyttävän tehokkaiden oikeussuojakeinojen vaatimukset.

Lakiehdotuksen 57 §:n 2 momentti on samansisältöinen kuin 24 § lakiehdotuksessa tietosuojalain (HE 9/2018 vp). Hallinto-oikeus pitää säännöstä ongelmallisena. Voimassa olevasta oikeudesta poiketen Helsingin hallinto-oikeuden toimivalta ulotetaan siinä koskemaan kokonaan uutta tietosuojavaltuutetun hakemuksesta vireille tulevaa asiaryhmää ilman, että sen käsittelystä tai ratkaisuvaihtoehtoista olisi kuitenkaan säädetty tarkemmin ehdotetussa laissa tai muualla lainsäädännössä. Tarkemmin tältä osin hallinto-oikeus viittaa HE 9/2018 vp yhteydessä lakivaliokunnalle 5.4.2018 antamaansa lausuntoon ja siinä asiasta lausuttuun.

Hallinto-oikeus kiinnittää lisäksi huomiota siihen, miten nyt kysymyksessä olevan lain ja sen taustalla olevan direktiivin voimaantulo yhdessä tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain voimaantulon kanssa tulee vaikuttamaan hallinto-oikeuden työmääriin. Tietosuoja-asetuksessa säädettyistä tietosuojavaltuutetun monimuotoisista toimivaltuuksista johtuen tietosuojavaltuutetun tekemien valituskelpoisten päätösten ala tulee asetuksen voimaantulon myötä laajenemaan huomattavasti. Koska tietosuojalain seuraamusmaksuihin, molempien lakien mukaisesti tietosuojavaltuutetun määräyksiin ja niiden tehosteeksi mahdollisesti asetettaviin uhkasakkoihin voi liittyä huomattavia taloudellisia intressejä, on todennäköistä, että näitä asioita koskeviin tietosuojavaltuutetun päätöksiin haetaan muutosta.

On oletettavaa, että varsinkin alkuvaiheessa asetuksen ja direktiivin tulkintaan liittyvien kysymysten vuoksi myös ennakkoratkaisupyyntöjen tarve tulee korostumaan, mikä pidentää juttujen käsittelyaikoja. EU-oikeudellinen ulottuvuus huomioon ottaen kyse on laadullisesti vaativista lainkäyttöasioista. Edellä

kuvatuista syistä hallinto-oikeuksissa vireille tulevien tietosuoja-asioiden vaatima työmäärä tulee uusien tietosuojasäädösten voimaantulon myötä kasvamaan nykyiseen verrattuna huomattavasti.

Ylituomari Liisa Heikkilä